

Ранок Софії починався завжди однаково: кава — якась проста, розчинна — і до неї, як казала сама Софія, папіроса. Це хоч трохи прикрашало день, який зазвичай нічим не відрізнявся від усіх попередніх. Життя дуже давно перестало бути різнобарвним чи цікавим настільки, щоб виходити на прогулянки, їздити в нові місцини, ходити на гучні святкування чи, не дай боже, запрошувати когось до себе на гостину.

Вставати з ліжка взагалі не хотілося, і тільки потреба заробляти трохи грошей на додачу до невеликої пенсії змушувала починати ранок, уливаючи окріп у горнятко*. Старе, надбите, якесь зовсім невиразне, те саме щоранку, хоча в шафках стояли ряди різних горнят і філіжанок. Деякі — абсолютно нові.

Але це не був ранковий ритуал, коли ти попиваєш кавусю, дивишся у вікно, плануєш день чи слухаєш новини. Це доза бензину для людей, щоби змогти подолати силу тяжіння чотирьох стін, і тому краса посуду взагалі не мала значення. Більшість кавових гурманів плакала б від думки, що хтось п'є розчинну каву, а якби вони знали, що дуже гарячий напій Софія розводить холодною водою просто з-під крана, померли б на місці. Та жінці так смакувало, тож вона не збиралася нічого змінювати. Сьогодні їй треба

* Тут: чашку. — Тут і далі прим. авт., якщо не зазначено іншого.

було вибратися у люди. Удома закінчився хліб, у горнятку висипалася остання ложка кави, а найгірше — у пачці зосталося лише кілька цигарок. По продукти вона ходила на гуртівню, щоб зекономити. Дочка час від часу присилала їй гроші то на обновки, то на новий телефон, то просто так, щоб купити смаченького, але Софія уперто відклала їх в окремих гаманець («хай лежать, їсти не просять»), а сама жила зі своїх.

Випивши кави, Софія почувалася бадьоріше, а після папіроси життя здалося їй не таким уже і нездалим*. На спинці стільця ще зі вчора чекали штани на кант і вічний светр із високою горловиною, трохи кусючий, тому Софія одягала під нього бавовняний гольф. У неї було ще з десяток інших светрів і кардиганів, джемперів, футболок, костюмів різного фасону, які висіли у її шафах іще з дев'яностих, коли та їздила на закупа в Стамбул. Та, попри таке різноманіття, щодня Софія одягала ті самі речі. Вирвавшись із сірості розваленого Союзу, вона таки потрапила в країну квітучого капіталізму — хоч і на кілька днів — і ледве стримувала себе на турецькому ринку, щоб не загірбити всього, що там було. Зрештою, багато вона й не купила б, бо доларів із собою було обмаль, а окрім товару, платити довелося ще й митникові з біблійним іменем Адам.

— Тен доларс, тен доларс, — Адам ходив між пасажирами вагона й збирав свій податок. Натомість не заглядав у їхні сумки з крамом.

Покінчивши з ранковим кавово-папіросним ритуалом, жінка швидко зодяглася у вчорашнє та пішла на закупа. Її підрібіток був простим: купувала різні смаколики за гуртовою ціною, а потім раз чи два на тиждень продавала на базарі з невеликою націнкою.

На гуртівні було багацько людей. Кожен щось мацав, стискав, тягнув із полиць. Софія ж точно знала, по що прийшла, тому доволі швидко відвезла візок із товаром на касу. Черга була довжелезною. Софія ненавиділа стояти в черзі, але зовсім не через біль у ногах чи спині. А через розмови, які мусила слухати проти своєї волі, почувачись заручницею. Комусь із людей у чергах потрібно голосно розповідати про сімейні проблеми їхніх дорослих дітей, про свої болячки та гроші, які вони витрачають. Цього разу за спиною дві пані мили комусь кістки, певно, їхній колежанці*.

— Боже, ти виділа, як вона вбралася? Як чорт по ягоди!

— І то є жінка? Де ж так себе занедбати?! Волосся нефарбоване, сивиною світить... Я навіть сміття не пішла б викидати в тому, що вона вчора вдягла на зустріч.

Софія слухала цих двох чепурних пань і тупцювала на місці від злості. Вона навіть думала залишити все й піти, але тоді довелося б повернутись і знову стояти в черзі. Якоїсь миті жінка хотіла сказати цим двом пліткаркам щось гостре, щоб, як у фільмах, ефектно стулити ротяки балакункам, та на думку нічого не спадало. Софія почувала якесь ірраціональне сестринське співчуття до обговорюваної, захотілося за неї вступитися, розповісти цим двом, що часом сили є тільки на те, щоб устати з ліжка, і більше ні на що. У такі моменти начхати, чи твої штани пасують до светра, чи не зраджує віку твоя сивина...

Нарешті черга просунулася, і Софія, зібравши свої пакунки, швидко вийшла не оглядаючись.

Сумка була важка, бо акція на рис і макарони змусила її взяти по кілька пачок кожного товару. Додому жінка йшла повільно, час від часу зупинялася, щоб віддихатися. Тож коли нарешті відчинила двері у квартиру й занесла

* Тут: поганим.

* Подрузі.

сумки, то з розмаху сіла на диван, так і не знявши одягу та взуття. Вона хотіла навіть прилягти прямо так, як була, але змусила себе роздягнутися, а потім піти на кухню. Час обіду завжди трохи підбадьорював Софію і давав сил. Зі вчора її чекала тушкована в сметані курка й товчена картопля. Жінка швидко все розігріла, потім дістала з холодильника кілька банок: квашені огірки, квашені помідори, маринований кольоровий перчик.

Вона обожнювала робити закрутки. Баночки зі всякою всячиною займали майже всі полиці Софіїної комори у квартирі й коридорі. І, хоча взимку вона їла квашенину та маринації мало не щодня, улітку виявлялося ще багато невідкритих слоїків. Це й не дивно, бо з'їсти кілограми помідорів у власному соку, аджику гостру та негостру, різні види лечо, закриті з горілкою огірки та червоний перець за рецептом Лілії Сандулеси самотній жінці було важко. Тому вона часто продавала свою консервацію тим, у кого не було стільки терпцю і часу все закручувати.

Розваги в Софії теж були — детективи. Усі можливі й на всіх каналах телевізора. Часто вона брала обід із собою у вітальню і, хрумачуючи огірком, дивилася криваві драми. Жінка любила відгадувати вбивцю, але страшно не любила способу, у який це робив Пуаро: зібрати всіх у кімнаті й розповідати про свої знахідки, доводячи вбивцю до точки, коли той сам встає і видає себе.

— А вбивця міг би й не признаватися, — казала Софія, — і нічого Пуаро не довів би! Але тоді кіна не було б... — примирливо закінчувала монолог і гладила кицю Анфісу, яка вже тринадцять років, лежачи на дивані, слухала ту саму скарпу на вусатого бельгійця.

З Коломбо, який чіплявся до вбивці відразу, у Софії теж були свої рахунки.

— Ну, вчепився до хлопа й не дає проходу...

Як же вона у юності хотіла бути такою детективкою: розумною, хороброю, чесною. Такою, що карає несправедливість. Вона навіть вирішила вступити до юридичного, марила судовими процесами. Та в сімдесяті роки бути адвокатом чи прокурором (уже не кажучи про суддю) майже завжди означало одне: бути інструментом для покарання незгідних і нескорених. Батьки Софії не дозволили їй стати ланкою у людоїдській системі, добре розуміючи, що жодної справедливості в судах радянської країни немає і що, окрім справжніх злодіїв чи вбивць, дочці доведеться брати участь у процесах над тими, хто боровся проти совітів. Тож замість справи, яка їй снилася, вона почала вивчати закони планової економіки. Це було нудно до смерті, й у великих лекційних залах інституту народного господарства замість слухати про досягнення партії вона читала детективні історії, замасковані палітуркою від «Історії КПРС». Звичка ця укорінилася, й із часом бібліотека Софії почала рясніти корінцями з написами «Агата Крісті», «Артур Конан Дойл», «Жорж Сіменон», а також різним радянським детективним непотребом.

Пообідавши, Софія знову повернулася до кімнати. Вона намагалася знайти собі заняття, але все навколо здавалося нецікавим. Колись Софія спробувала пояснити давній знайомій, що почувается так, ніби хтось потроху зменшує яскравість барв. Іще недавно айстри були неймовірного відтінку фуксії, але вже за кілька днів у вазі стояло щось блідо-рожеве. Якась сіра плівка ніби нашаровувалася на речі, на спогади, а згодом і на майбутні плани. Ця сірість убивала смак життя. Софія давно перестала дбати про свій одяг: шафи тріщали, а ходила вона лише в кількох зручних речах, які від постійного носіння утрачали форму та вигляд. Дедалі частіше жінці не хотілося відходити далеко від дому чи їздити в інші міста, хоча раніше

їй подобалося мандрувати. Щоранку жінка думала про те, що воліла б залишитися на цілий день під ковдрою. Софія розуміла, що відбувається щось не зовсім здорове, але переконувала себе: це просто старість. Так, певно, й має бути, коли тобі сімдесят. У такому віці, думала Софія, нема сил, щоби прибирати квартиру до блиску, ходити на прогулянки й садити квіти на клумбі біля дому. Яскравість світу, переконувала себе, то для молодих.

Жінка хотіла сісти на диван і знову увімкнути телевізор, але Анфіса, поки господині не було, зайняла на дивані тепле місце й не хотіла ним поступатися. Киця Анфіса, підібрана маленькою з вулиці, виграла найбільший котячий джекпот: теплу подушку й гуляш без жиру, що його Софія купувала спеціально для неї, а та їла тільки дрібно порізані кавальчики, нанизуючи один за одним на кігтики, ніби вона зовсім не з вулиці, а все життя провела при дворі. Софії подобалося дбати про Анфісу, хоча та мала дуже нездалий характер: займала диван і не давала господині прилягти біля телевізора, часом драпала Софіїну спину, використовуючи її як трамплін для стрибка на шафу, і взагалі бувала доволі агресивною, захищаючи своє тепле місце. Водночас Анфіса дбала про господиню, наскільки це притаманно котам, завжди відчувала її прихід, вилазила зі своїх теплих закапелків у передпокій якраз за секунду до того, як Софія повертала в замок ключ, а потім гріла її коліна своїм тілом і слухала скарги на телевізійних детективів.

Щоб не тривожити подруги, Софія повернулася на кухню і вирішила приготувати щось на завтра, а ще краще — на кілька днів. Вона витягла великий баняк, слоїк квашених огірків, знайшла м'ясо в морозилці й вирішила питань харчування кількома літрами розсолу, хліб і сир вона прихопила на гуртівні. Цього їй вистачить днів на три. Закінчивши з їжею, Софія заглянула в кімнату. Її

місце досі було зайнято, тож вона перемістилася до спальні й увімкнула телевізор там. А далі все як у заграній платівці. Уже за кілька хвилин киця Анфіса лізла під ковдру до Софії й розминала лапками втомлені руки господині. Жінка дрімала, слухаючи бубоніння ведучого, потім засинала, опівночі її будила голосна реклама. Тоді Софія вимикала телевізор і знову поринала в сон. Так закінчувався ще один нецікавий день.

Того ранку все мало бути як завжди. І кава в надбитому горнятку, і папіроса, і боротьба з небажанням кудись виходити, але у двері хтось постукав раніше, ніж Софія розплющила очі.

— Боже, якого чорта так рано стукати?.. — пішла відчиняти, шаркаючи капцями, які чомусь постійно злітали з ноги, коли вона поспішала. На порозі стояла перелякана сусідка Оріся, яка без привітання одразу спитала:

— Ти новини виділа?

— Які «новини»?.. Таке рано надворі...

— Війна ся зачала.

Одразу після того, як Оріся пішла до себе додому, Софія увімкнула телевізор і, побачивши перші кадри новин, кинулася до телефона. Там її чекав пропущений дзвінок від дочки й повідомлення від банку: поповнення її карткового рахунку. Вона відразу зателефонувала Марині, нарікаючи на себе (як так можна було не чути телефона?!), але абонент був поза зоною досяжності. Софія просиділа біля телевізора кілька годин, забувши про каву й папіроси. Час від часу вона знову брала до рук телефон і набирала той самий номер, та постійне «поза зоною» тільки додавало їй хвилювань. Здається, увесь цей час вона ніби приросла до дивана, слухала ті самі повідомлення по колу, але відірватися від цього не могла: боялася пропустити щось важливе, а якщо чесно, то сподівалася побачити новину про